

WALORY FLORYSTYCZNE I KRAJOBRAZOWE SKALNO- -STEPOWEGO REZERWATU W NADNIDZIAŃSKIM PARKU KRAJOBRAZOWYM

Floristic and landscape value of rocky and steppe sanctuary in Nadnidziański Landscape Park

Bogusław SAWICKI¹, Maciej KWIATKOWSKI²

¹*Akademia Rolnicza ul. Akademicka 15, 20-950 Lublin.*

²*Ogród Botaniczny UMCS, ul. Sławinkowska 3, 20-810 Lublin.*

WSTĘP

Wpływ cywilizacji na regres różnorodności biologicznej oraz na zmiany krajobrazowe ma realny negatywny wpływ na środowisko bytowania człowieka (Campbell 1995, Wolański 1987). Są to elementy tak ważne, że doczekały się regulacji zarówno w prawie międzynarodowym jak i krajowym (Paczuski 1997), zawarto je również w idei „zrównoważonego rozwoju z wymogami ochrony środowiska”, która w roku 1992 była głównym przedmiotem debaty i ustaleń konferencji w Rio de Janeiro (Błaszczuk 1995). W Polsce coraz większą dbałość o środowisko wyraża się między innymi poprzez powstanie nowych parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrodniczych. Przykładem jest utworzony w roku 1986 Zespół Parków Krajobrazowych Ponidzia, który znajduje się w południowej części województwa świętokrzyskiego w rejonie Niecki Nidziańskiej i zajmuje wraz otulinami powierzchnię 85 598 ha. W skład zespołu wchodzi parki: Szaniecki, Nadnidziański i Kozubowski. W ich granicach znajdują się atrakcyjne krajobrazowo obszary o wysokich walorach przyrodniczych, kulturowych i historycznych.

W związku z dużą dynamiką układów przyrodniczych, należy prowadzić badania rejestrowe na obszarach chronionych, ażeby w porę zapobiegać niekorzystnym zjawiskom, chociażby z zakresu sukcesji roślin. Stąd celem pracy jest ocena florystyczna bogactwa unikalnych muraw kserotermicznych i krajobrazu na terenie skalno-stepowego Rezerwatu „Skorocice”.

TEREN BADAŃ I METODYKA

Badania prowadzono w pierwszej dekadzie czerwca 1998 roku na terenie skalno – stepowego rezerwatu „Skorocice”, należącego do Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego. Pod względem geobotanicznym omawiany obszar należy do Miechowsko-Sandomierskiej krainy wyżyn lessowych do której niektórzy zaliczają również Wyżynę Lubelską (Szafer, Zarzycki 1972). W rezerwacie „Skorocice” o powierzchni 7,7 ha spod płatów pokrywy lessowej wychodzą na powierzchnię trzeciorzędowe gipsy podlegające erozji i tworzące charakterystyczne parowy erozyjne.

Do ilościowej oceny składu florystycznego muraw stosowano skalę Braun-Blanqueta (Matuszkiewicz 1981). Wykonano czternaście zdjęć fitosocjologicznych (powierzchnia 30–100 m²). Walory krajobrazowe ujęto według ekologicznej teorii percepcji (Richling i Solon 1996).

WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

Centralną krajobrazowo najbogatszą część rezerwatu „Skorocice” stanowi wąwóz kresowy powstały w złożach gipsowych, posiadający przebogatą rzeźbę z płynącym po dnie wąwozu potokiem. Od jego północnej strony są widoczne wzgórza zwane Choteleckimi Górami. Biorąc pod uwagę starsze opisy (Dziubałtowski 1916) jak i aktualnie obserwowane zmiany można stwierdzić dużą dynamikę zmian geobotanicznych. Widoczne są bowiem świeżo osypane skały i niewątpliwie postępujący proces zarastania terenu przez roślinność krzaczącą, a nawet i drzewiastą. Występująca tu roślinność stepowa jest tu uwarunkowana głów-

nie edaficznie i antropogenicznie. Wydaje się, że utrzymanie występującej tu roślinności murawowej jest możliwe dzięki istnieniu zerodowanych, płytkich i ciepłych gleb zalegających na skale gipsowej. Dużą rolę w przeszłości odgrywało również wypasanie tych terenów przez zwierzęta gospodarskie. Z wywiadów poczynionych z okolicznymi rolnikami wynika, że to użytkowanie z różnych względów zostało ograniczone i zapewne w tym może tkwić przyczyna przybierającego na sile wzrostu zakrzaczenia badanego obszaru. Wyrąb roślinności krzaczastej nie jest tym samym co wypas zwierząt lub koszenie, bowiem użytkowanie nie dopuszcza do rozwoju drzew i krzewów.

Przesychające, dobrze nasłonecznione zbocza wąwozu i wzgórz gipsowych porastają ciepłolubne rośliny kserotermiczne typowe dla stepów południowo-wschodniej Europy i zachodniej Azji. Są to zwykle zbiorowiska trawiste w skład których wchodzi liczne rośliny chronione, a nawet posiadające swe jedyne stanowiska na obszarze Poniidzia: rezedę małą (*Reseda phyteuma*), jaskier illiryski (*Ranunculus illyricus*), stulisz miotłowy (*Sisymbrium polymorphum*), sierpik różnolistny (*Serratula lycopifolia*), gęsiówka uszkowata (*Arabis recta*), przetacznik wczesny (*Veronica praecox*), przetacznik zwodny (*Veronica spuria*). W skali Braun – Blanqueta powyżej wymienione gatunki otrzymały noty od r do 1.

Do roślin chronionych, ale znacznie pospoliej występujących na terenie rezerwatu należą: ostnica włosowata (*Stipa capillata*), ostnica Jana (*Stipa joannis*), ostrożeń pannoński (*Cirsium pannonicum*), zawilec wielkokwiatowy (*Anemone sylvestris*), ostroglówka kosmata (*Oxytropis pilosa*), wężymord stepowy (*Scorzonera purpurea*), milek wiosenny (*Adonis vernalis*), śniadek cienkolistny (*Ornithogalum gussonei*), pierwiosnka lekarska (*Primula veris*), ożota zwyczajna (*Aster linosyris*). Poza tym występują tu inne rośliny nie podlegające ochronie ale dosyć rzadko występujące: kostrzewa valezyjska (*Festuca valesiaca*), kostrzewa bruzdkowata (*Festuca sulcata*), strzęplica nądobna (*Koeleria gracilis*), tymotka Boechmera (*Phleum boechmerii*). Wspomnianym gatun-

kiem w skali Braun – Blanqueta przypisano oznaczenia od + do 3.

Z przeprowadzonych badań fitosocjologicznych wynika, że występujące w rezerwacie zbiorowiska trawiste najczęściej należą do klasy *Festuco-Brometea*, rzędu *Festucetalia valesiaceae* i związku *Festuco-Stipion*, z zespołem *Sisymbrio-Stipetum* czyli stulisza miotłowego (*Sisymbrium polymorphum*) i ostnicy włosowatej (*Stipa capillata*). Warto zaznaczyć, że Falkowski (1982) opisuje ostnice jako gatunki niewątpliwie w naszej florze rzadkie i chronione ale wspomina również, że we wczesnej fazie rozwojowej mogą być wypasane przez zwierzęta. W innych krajach są one wykorzystane do produkcji papieru ze względu na dużą wartość włókna.

W porównaniu z opisami we wcześniejszych pracach (Medwecka-Kornaś 1959, Głazek 1958), obecnie stwierdzono mniej liczne występowanie wyżej wymienionych gatunków roślin.

Teren rezerwatu stanowi bardzo atrakcyjny krajobraz i dydaktycznie wspaniały obraz współcześnie zachodzących procesów krasowych w skałach gipsowych. Charakterystyczne jest nagromadzenie form krasowych. Występują tu jaskinie, tunele, wywierzyska, mosty, parowy, leje i lejki krasowe, chumy, grzędy, podłużne zapadliska, zamknięte bezodpływowe dolinki i misy oddzielone wznoszącymi się pagórkami. Interesujący jest widok gipsowych ostańców na płaszczyźnie porośniętej kserotermiczną roślinnością murawową. Niewątpliwie osobliwy jest naturalny most skalny i szemrzący, ciągle wypłukujący gipsową skalę Potok Skorocicki. Całość stanowi przebogie i unikatowe zjawisko przyrodnicze skumulowane na bardzo ograniczonym terenie i właśnie dlatego należy dobrze dbać o ten obszar, ażeby zachować go dla następnych pokoleń.

WNIOSKI

1. Obszar rezerwatu jest unikatem zarówno od strony krajobrazowej jak i florystycznej.
2. Niepokojąca jest ekspansja roślinności krzaczastej i stopniowe zmniejszanie się liczebności i powierzchni pokrytej kserotermicz-

nymi murawami tworzącymi niepowtarzalny krajobraz.

3. Potrzebne są kompleksowe i cykliczne prace geobotaniczne na obszarze rezerwatu, celem ścisłego oznaczenia dynamiki i kierunku zachodzących zmian.
4. Niezbędne jest przywrócenie tradycyjnego oddziaływania antropogenicznego na badanym obszarze, co wpłynie na utrwalenie istniejącego stanu.

SUMMARY

On the rocky-steppe area of Reservation „Skorocice” included to Complex Ponidzia Park in June 1998 was carried out research work concerning floristic value of xerothermic grass and scenery attractiveness.

It was stated less numbers occurrence unique plants than a few dozen years ago and was observed progressive growth shrubs which overgrew area previously overgrew by grass. On the basis of interviews with farmers and researchers it was stated that it is necessary to use area of Reservation moderately (mowing, grazing) because that is factor which determines existence xerothermic grass in Reservation.

LITERATURA

- Błaszczak P.** (red.) 1993, Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i rozwój”. Inst. Ochr. Środ. Warszawa: 243-251.
- Cambell B.** 1995, Ekologia człowieka. PWN, Warszawa: 53-57.
- Dziubaltowski S.** 1916, Stosunki geobotaniczne nad doliną Nidy. Pam. Fizjogr. 23 : 2-8.
- Falkowski M.** (red.) 1982, Trawy Polskie. PWR i L, Warszawa: 424-430.
- Głazek T.** 1968, Flora kserotermiczna Wyżyny Sandomierskiej i Przedgórze Ilżeckiego. Kraków: 7-15.
- Matuszkiewicz W.** 1981, Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN, Warszawa: 160-179.
- Medwecka-Kornaś A.** 1959, Roślinność rezerwatu stepowego „Skorocice” koło Buska. Ochr. Przyr. 26: 3-4.
- Paczuski R.** 1997, Prawo ochrony środowiska. Oficyna Wydawnicza Branta. Bydgoszcz: 21-43.
- Richling A., Solon J.** 1996, Ekologia krajobrazu. PWN, Warszawa: 25-187.
- Szafer W.** 1918, Uwagi o florze stepowej okolic Buska. Pam. Fizjogr. 25: 5-12.
- Szafer W., Zarzycki K.** 1972, Szata roślinna Polski. t. II. PWN, Warszawa 12: 124-132.
- Wolański N.** 1987, Czynniki rozwoju człowieka. PWN, Warszawa. 13-80.